

dig hősnek lenni nem életforma, s végül egy félmillió forint értékű raktár felégéséhez vezet az út. De a katasztrófa fényénél is ember az ember. Az író nem egyszerűen rokonszenvezik hőseivel, hanem emberségükben lesz egy velük.

Hősei elesett, a társadalom peremén élő vagy peremére szoruló emberek, elődeik mintha Mátyás novelláiban születtek volna meg, Pintér Tamás világa azonban több is, kevesebb is a Mátyásnál; tágabb a horizontja, tömörségében, összefogottságában is tágabbra nyílik vagy akar nyílni. De a lélektani mélységet itt-ott nem egészen hiteles hidak ívelik át, legtöbbször szinte észrevétlenül. Apró megcsúszások ezek.

de komoly csuszamlást okozhatnak. Zsargon szavakat használ például hősei jellemzésére. De a szavak túllépnek funkciójukon, s az író úgy jár, mint a színész, aki túljátssza szerepét: hitelét veszti. Ha csak percekre is. Ez még a külsődleges ábrázolás csapdája. Az azonosulás azt is jelenti: az írónak önmagába kell alászállnia, hogy megszenvedje hősei sorsát, s hősei az ő sorsát hordják. A megszenvedett szavaknak van csak a legjobb értelemben vett művészi hitelük. S ez nem a kritikus önkényes mércéje, az író tanítja erre kritikusat könyve legjobb oldalain. (Szépirodalmi Könyvtár 1967.)

PÁLYI ANDRÁS

MOCSÁR GÁBOR: NAGYERDŐ, KISFIÚ

Kitűnő kis könyv került a nyolc éven felüli ifjúság kezébe. Olyan kitűnő, hogy a kiadó eme kategorizálása valóban csak a korosztály alsó szintjét jelöli, mert a könyvet élvezettel és okulásal olvashatják mindazok az ötször vagy tízszer nyolcévesek is, akik szeretik az erdőt, a napfényt, az állatokat, a gyerekeket — s a jóra törekvő, melegszívű felnőtteket.

A könyvecske egy „rettenetesen gyáva” kisfiú egyetlen drámai napjának történetét meséli el. Drámai, mert a maga játékos, kusza, ártatlan gyermekvilágában — tudtán és akaratan kívül — olyan érzelmi magára ébredés születik, mely életének, sőt: az egész család életének nyomasztó problémáit oldja meg. A történet drámaiságának azonban nem ez a felszabadító kifejlés a lényege, hanem az a mértéktartó és természetes írói magatartás, mellyel a szerző következetesen megmarad a gyermektörténet, s ezen túlmenően a *gyermekregény* szférájában, hogy kicsik számára érthetően, nagyok számára megkapóan bontakozzék ki a végső konklúzió, az igazság és a jóság sumája: hogy a jók és az igazak bárhogyan is, de megismerik egymást, és megtalálják egymás kezét.

Ati, a „gyáva” kisfiú egész nap játszik, csetlik-botlik, úttalan utakon barangol, félelmetes tanyai kuvaszok elől menekül, elbolyongó kis lelkevel ábrándozik, vágyakozik, rossz gyerekekkel és rossz felnőttekkel ismerkedik, végül eltéved; s megtalálja azt az embert, aki hazaviszi. Valójában azonban ő „viszi haza” a derék embert édesanyjának, a két rosszcsont fiúval viaskodó, egyre

több gond közepette helytálló fiatal özegetnek.

Az egyetlen napba sűrített cselekmény nyílegyenesen halad egy tiszta és realista kis *mese* útján: abban a világban, amelyben Ati él — a fák, a madarak, a jószagú fűvek világában — természetes, sőt szükségszerű a mesék ősi erkölcsi törvénye, hogy a jók elnyerik jutalmukat, a rosszak felsülnek. A hangsúlyt azonban az író a jókra helyezi. A konklúzió e nyílegyenes útját girbe-gurba erdei ösvények szegélyezik, teli a természet ezer apró titkával, csodájával. Ezeket halad Ati. Látszólag minden eseményt, melynek e fárasztó napon részese lesz — s melyekben semmi rendkívüli nincs — a véletlen, vagy a játékos gyermeki kedv irányít: csak a történet végén derül ki, hogy minden szükségszerűen történt, a játékhoz, a félelemhez, a megalázáshoz, a kisgyermeki érzelmekhez kapcsolódó apró események a mese üde törvényének érdekében történtek, annak elhagyhatatlan láncszemei. A nagyon is világos írói szándék és mesélő kedv sehol sem leplezi le magát. Még azt sem vesszük észre közvetlenül, hogy az író a maga gyermekkorának emlékeit írja meg bensőséges lírával, hogy az erdő olyan titkaira tanítja a gyerekeket, melyekről nem szól sem a biológia tankönyv, sem pedig a tanár úr. Honnan is tudhatnák, hogy a kecskebéka halálos végveszedelmében sír és zokog, mint a gyerek, az öreg fülesbagoly úgy horkol álmában, mint az ember, a kacsák tökrészegek lesznek az erjedt epertől, s az erdei fák bölcsen hagyják, hogy a bokrok nagyra nőjenek az erdő szélén, mert így fel-

fogják a szelet? Ezernyi apró megfigyelés, mely közvetlen érzékelésen, a tapasztalati tényeken alapszik, s egyúttal az élmény melegét árasztja: így foglalja a modern mesét verőfényes kupolájába a nagy természet. Különös érték ez ma, különösen egy gyermekregényben: pedagógiai, neveléslelektani, nyelvészeti, hovatovább társadalmi probléma, hogy az emberek — elsősorban az ifjúság — tudatában kórosan eluralkodnak a gyűjtőnevek és -fogalmak. Az élmények, a tapasztalatok, s ebből következően az ismeretek és az ítéletek is általánosságokban szűkülnek el. A fa csak fa, a virág csak virág, a madár csak madár; így azután közömbösen mennek el a szilfa mellett, melynek ágai kemények és ruganyosak, mint az acél, s az őseMBER már ijkészítésre használta; az estike mellett, mely hús alkonyon magyar népdalokat ihletett; a szarkagöboly mellett, mely alig nagyobb, mint a veréb, de megtámadja és megkergeti a sást! Mocsár Gábor regénye minden látható didaktikai okoskodás nélkül ilyenfajta figyelemre, konkrét szemléltre tanítja a gyerekeket, s így ad fogalmat a természet egységes pantheonjának törvényeiről is. A kis regény Gárdonyi, Fekete István, Homoki Nagy István alkotásainak szemléletét folytatja sajátos műfajban, sajátos felfogásban.

A regénynek azonban mély szimbolikája is van: elég a kezdő jelenetet szemügyre venni, mely a cselekményt elindítja, mely Karcsi és Ati édesanyját meggyőzi arról, hogy újból férjhez kell mennie — a gyerekek miatt.

A testvérek faültetést játszanak. Ati a fa, Karcsi a szél. Atit Karcsi beássa a földbe, elülteti pontosan úgy, ahogyan apjától a faültetést látta. Az elültetett Ati feltartja a két karját, Karcsi fújja teli tüdővel, amaz hajladozik jobbra-balra; arra kíváncsiak, „mit érez a fa, amikor fújja a szél?”

A naiv játékban mély emberi ösztön lappang. Kíváncsiság, ősi együttérzés a természettel. A sátorlakó cseremiszt pásztor, aki dalában a legrégibb és legigazibb emberi bánatról kesereg, arról, hogy „Hogyan töltjük el életünket” — így szólítja és szólaltatja meg a fát:

Mit bánkódol, öreg tölgyfa?

Hej, öreg tölgyfa, mit bánkódol?

Az bánt engemet már réges-régen,

Hogyan hajtsam ki

Hatvan ágam?

Egy olyan gyermekjáték indítja el ezt a kis mesét, melynek kíváncsisága, pszichózisa ebből az eredendő ösztönből, s az élővilág egyeteméből fakad; s végig olyan üdítő a maga miniatűr világával, mint a játék és a természet. (Móra Könyvkiadó 1967.)

IMRE LAJOS

B. NAGY LÁSZLÓ: A TEREMTÉS KEZDETÉN

Mai irodalmunknak alig van olyan jelensége, amelynek vitája közben ne vetődne fel a kritika szerepe, helyzete és felelőssége. Vannak, akik ezt a tényt a kritika elmaradottságával és elégtelenségével magyarázzák. És ehhez nem is nehéz érveket találni. Hiszen kritikánkat ma még nem az egység, az elvekben és célokban letisztult, esztétikai nézetekben és módszerekben kiforrottság, erővonalaiiban kialakult állapotok jellemzik, hanem sokkal inkább az útkeresés, önmaga törekvéseinek tisztázása, amelyben kísérletezések és szép kezdeményezések mellett még bizonytalanság, amorf jelenségek, és itt-ott torz kinövés is található. Azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a művészi kritika is ugyanolyan forrásban és átalakulásban van, mint az irodalom, és itt is felszínre buzog sok tisztázatlan anyag, és idő kell ahhoz, hogy leülepedjen. Am mégis igazuk van a türelmetlenkedőknek; ezt

a folyamatot nem elég csak a mindent megoldó vagy elodázó időre bízni, hanem a kritika kritikájával segíteni kell. Erre késztet a kritika megnövekedett szerepe is. Hiszen a mai irodalmunk bonyolult színeképletében, ellentmondásos tendenciái között, értékkiteleivel — természetesen a szocialista irodalom eredményeinek bázisán — neki kell formálni az ideológiai egységet, és segíteni a közönség izlésorientálódását. És mindez nem merülhet ki csak a negatívumok elutasításában, vagy a meglévő, gyakran rejtve jelentkező polgári nézetek, esztétikák, izlésformák és életérzések bírálatában, hanem ezek és más konkrét jelenségek, valóságos folyamatok marxista elemzése és megválaszolása kapcsán, tehát alkotó módon kell eljutnia, új és új, korszerű elméleti-esztétikai, és segítségünkkel, gyakorlati következtetésekhez.

Mindez köztudott dolog. Mégis azért